

nyitja. De ez még nem elég. A szürkeség, a senkik és semmik valósága: a legmélyebb mélység. Tamás Mihály virtuóz könnyedséggel szántja fel a felszínt, mint a fecske, mely a tó felületén szárnyalva kap bele a vizi-tükörbe, a mozdulatlanságba: a megismerésre, felüdülésre ennyi is elég. Egy más hasonlattal élve: ha sima lapos követ hajítunk el közvetlen a tó felszíné fölé, az ötször-hatszor fricskázza fel a vizi-tükört. Minden ilyen röpke csók megmozdítja a felületet, körök hullámzanak és pillanatra úgy tetszik, hogy ezek a körök végeláthatatlanul egymásbafolytatódnak, de a tó tükré a nagy körözés után újra mozdulatlan. Valami történt a felületen, de a tó mélye mozdíthatatlan. Tamás Mihály az eldobott kő végtelen könnyedségével szántja fel a mélység felületét, a kő öt állomást érint — Gyermek, Föld, Munka, Szerelem, Halál — cikluscímekkel sejteti az egységet, a mélységet, az írásokban felvillanón ott a mélység vetülete, de a mélyreható, mélyretörő nehezék még nincs meg bennük. Ez a módszer maradéktalanul alkot ott, ahol ez a lényeg: a gyereknovelálnál. Itt a mélység és felület egybeesik, mert a pillanatfelvétel ezen a síkon azonos a gyereklélek öntudatlan mélységvetületével. A gyereklélek ösztönös emberségének ősgyökereit csak adekvátan felvillanó könnyedséggel lehet rögzíteni. Az élet többi síkján már a tudatos emberség a döntő, a munka síkján a szociális tudatosság. Tamás Mihály szocializmusa: egy-egy megértő, megbocsátó simogatás, kisemberek életének, gikszerének mellreölelése, a beregszászi emberpiac könnyes mosolyú képe. Szürkeségbe jólélekkel, jószívvel belopott színfoltok, melyek azonban a szürkeség nyomasztó valóságát nem oldhatják fel. A nehezék — a szürkeség mély vállalása — még nincs meg az íróban. Az író pedig csak ezzel a tudatosan szolidáris nehezékekkel lehet könnyítő, tudatosító és változtató motor, szürkeség hihetetlen csodája, mely az író rögzítésében fénylően világít és harsogva beszél. A szürkeség erejével és mélységével Tamás Mihály adóssunk maradt. De a *Sziklán cserje* már adósságtörlesztés és így elkötelezettség az ígért teljes beváltására.

(Fábry Zoltán)

TIBOLD MÁRTON életregény, vagy még inkább sorsregény. A békevilág nemzetiségi Bácskájában kezdődik és a háború után; Erdély kisebbségi társadalmában végződik. Egy magyar értelmiséggé vedlő sváb falusi ivadék elmélyülő idilljei, lelki vergődései, a háttérben a Dunavölgye, hol egymásba fonódó, hol egymásnak ugró kis népeinek hullámzó sorával. A történelmi események gyűrűje mind közelebb ér s a végén hősiünk lelki válsága új népe távolságában téresül ki és oldódik fel.

Tibold Márton bizonyára nem önéletrajz a műfaj hűségére törekvésével az események láncolatában és a keretek felvázolásában. *Molter Károly*, a szerző mégis saját képét körvonalozza benne, akkor is, amikor a mából az emberiség és a dunavölgyi sorsközösség eszméjét vetíti vissza hőse ifjúkorába. Ezt az ifjúkort szűkös egyéni problémái gyöttrik, de a körötte folyó történelem elől mégsem térhet ki. Az élet rázkódtatásai más érzékeny individuumot zártabbá tesznek, vagy odáig sodornak, hogy önmagába omlik. Tibold Márton azonban mikor a körötte kavarogó társadalom szövődékébe ütközik, egyre éberebb lesz. Horizont nyílik előtte, népi tragédiák horizontja és amikor valóban társadalmi lényvé válik, önmagának s legmélyére jut. Ugy érezzük, itt a regény sulya, s a hős magyarrá válása is a kisebbségi sorsban lesz teljes, a sorsvállalásban a szorongatott tömegekkel, amikor összesimul népe fájdalomával a benne sajtó egyéni seb.

Az a'acsonyabbrendűség érzése, amit osztálybeli és nemzetiségi

rangfokozat keltett a feltörekvő ifjuban, a férfiben pedig hadakozó kedvet váltott ki, meg kesernyész életbölcsest rejtő humort, most mindinkább átadja a helyét valami növekvő biztonságérzetnek a kisebbségi társadalmat lefelé nivelláló, akarva-nemakarva demokratizáló sors előtt. Az Ilyés Gyula zseniális nagyanyjára emlékeztető sváb falusi asszony fia nem akkor bizonyult időtállóknak, amikor a hivatalos magyarság leikesült fiává avatják, hanem amikor férfikora összhangba került a feltörekvés vágyától még meg nem zavart kisebbségi gyermekkorával. A szkepszis és a szatira után az életben való hit és melegség fakad fel az író élete delén, ami felszabadultságának talán a legbiztosabb jele. Tibold Márton életregény, de nem memoár, nem megrögzítése a letűnt pályának, inkább számadás egy új lendületre s a befejezett ember immár harmonikusan épülő művének érzetét kelti. Nem világirodalmi távlatu fellobbanás ez, mint a Fekete Kolostor volt, de egyenletes, biztos alkotó periódust ígér. Amíg Molter előbbi műveiben gyakori volt érett művészi részek váltakozása könnyed, szeszélyes formai sikerekkel, itt a mű (és az író) belső összhangját érezzük. Ami sietség és űr akad az (egyébként sulyosabb) második kötetben, az inkább annak a vivódásnak eredménye lehet, hogy mit és mennyit tárjon fel a mából.

A történelmi eseményekkel együtt válik a regény is mind dusabbá, de komorabbá is, bár sehósem mosolytalan. Riadtság érzik a műben, de ez már nem életgyávaság, hanem a gondolkodó agy, a látó szem szorongása a társadalmi katasztrófák előtt. A kisebbségi öntudat elszánt-sággá nő itt s a közösség-vállalás lendít tovább az utján embert és népet. (*Bányai László*)

EGY SZNOB KÖNYV MARGÓJÁRA.* A „Biographie romancée“ a kor sznobizmusának egyik legélénkebb bizonyítéka. A nobilis utáni nyárs-polgári vágyban egymásra talál író és olvasó. A sznob ösztön kéjesen fülel a születés és a szellem arisztokratikus neveire, s örül, ha vágyálmaiban odafenheti magát. Az író, aki a sznob muzsával váltott jegyet, olyan hozományt kap vele, hogy egész írói pályafutása alatt nem lesz komolyabb gondja. A sznob ihlet könnyedén vezeti a tollát és a sznob olvasó falja írásait. Mily elmezsongító feladat Mária Teréziáról írni, Josephusról és Josepharól, Lerchenfeld grófnőről, Castelnau Florenceról, Mozartról és Bessenyeiről! Minden név és minden szereplő már magában nyenc falat, örül a szakács, akinek kevés a dolga vele és örül a vendég, akit ilyen Trimalchio-i lakomára invitálnak.

A regényes életrajz s általában a történelmi regény kényelmes műfaj. Az író készen kapja szereplőit és helyzetét, a történelmi valóságnak azzal a hitelesítő bélyegével, ami a kevesebb műérzékkel rendelkező írókat gyakran felmenti az alakítás és a szerkesztés terhe alól. A regényes életrajzoknak általában ez a botrányköve, s e bűnben Raffy Ádám könyveit is el kell marasztalnunk. Helyzetét még az is sulyosítja, hogy ő művelődéstörténeti figurák életét találja fel regényes eszközökkel. Intellektuális hősöket gondolataikkal lehet igazán jellemezni, sajnos Raffy könyveiben eszmék és elméletek csak szervezetenül odaragasztott címkék, melyek sehol sem gyökereznek a figurák egyéniségében, következésképpen nem is jellemezhetik azokat. Minden figura eldarál egy álláspontot, nem a sajátját, ill. nem úgy a sajátját, ahogy az egyéni lélektanából kidomboritható lenne, hanem azt az álláspontot, amiben a történelem, vagy az

*Raffy Ádám: A léleklátó. (Rózsavölgyi. Budapest, 1937.)